

BEESTJE VAN DE WEEK

De Kempense heidelibel

Hij is een bijzonder geval, dat in Europa alleen gedijt dankzij menselijke activiteit. Wat bracht de Kempense heidelibel opeens 100 kilometer van de streek waaraan hij zijn naam dankt? Libellenkenner Tim Termaat legt uit.

Door Caspar Janssen

Hij dook zomaar op, out of the blue, vorig jaar in Overijssel. Een kleine sensatie, want hij heeft zijn Nederlandse naam, de Kempense heidelibel, niet voor niets. Van oudsher komt hij alleen voor in de Kempen, in Brabant, en dan nog vooral aan de Vlaamse kant. En nu zat hij opeens meer dan 100 kilometer verderop, volledig uit de richting, in een ander type leefgebied bovendien, in de Weerribben, een veenmoerasgebied. Niet één exemplaar, maar tientallen. En ze planten zich ook voort, deze zomer zijn er larvenhuidjes gevonden. Ik schat dat er nu al honderden zijn. Dus vroegen wij ons af: hoe kan dat?

'De Kempense heidelibel is een mooie libel. Als hij jong is, is hij citroengeel, dan wordt hij oranje en dan wordt hij roodachtig, terwijl de zijkantjes nog heel lang oranje blijven. De Kempense heidelibel is ook een bijzonder geval. Hij komt in West-Europa bijna alleen voor in onnatuurlijke, door de mens beïnvloede systemen. In rijstvelden in het zuiden van Frankrijk en in oude visvijversystemen, zoals die in de Kempen. Vroeger waren er veel van dit soort visvijvers in katholieke regio's. Want koeltransport bestond nog niet en mensen wilden toch vis eten, vooral op vrijdag, als vlees eten niet mocht van de katholieke kerk.

'Die vijvers vormden een ideaal

leefgebied voor de Kempense heidelibel. Vanwege de onnatuurlijke waterstand. Normaal gesproken is die in de winter hoog en in de zomer laag, maar in die visvijvers was dat omgekeerd. In de winter lieten de kwekers sommige vijvers droogvallen, vanaf mei liep er dan weer langzaam water in.

'HET GEVOLG: IN DE WINTER konden er geen vissen leven en andere libellensoorten zaten er ook niet. Maar de Kempense heidelibel is juist gespecialiseerd in deze omstandigheden. Dus als in mei zijn eitjes uitkwamen, hadden de larven nauwelijks concurrentie van andere libellen en liepen ze maar weinig risico te worden opgegeten door vissen.

'De Kempense heidelibel is extreem in zijn specialisatie. Zijn eitjes maken een uitzonderlijk lange periode door, van eind augustus tot in mei. Al die tijd liggen die eitjes in heel ondiep water, of op het droge, gewoon op de grond. Maar wel op een plek waarvan ze weten dat er in mei weer water staat. Dan komen de eitjes uit en de larven van de Kempense heidelibel ontwikkelen zich dan razendsnel, in twee maanden tijd, tot volwassen libel. Alweer in het kader van zijn strategie: het zoveel mogelijk ontlopen van andere libellen en predators.

'Als de eitjes van de Kempense hei-

KEMPENSE HEIDELIBEL

Wetenschappelijke naam *Sympetrum depressiusculum*

Kenmerken 29-34 mm. Overheersende kleur is oranje. Afgeplat achterlijf.

Leefgebied Steppe, en moerassen aan de voet van bergen.

Vliegtijd Van juli tot oktober.

'Als hij jong is, is hij citroengeel, dan wordt hij oranje en dan wordt hij roodachtig.'

Foto Macromia.nl

delibel eenmaal zijn uitgekomen, zijn ze afhankelijk van heel specifieke omstandigheden. Ze moeten relatief snel groeien en dat kan alleen als er voldoende voedsel is en als het water snel warm genoeg is. Dus moet het water heel ondiep zijn, er moeten open plekken zijn die snel opwarmen, maar er moeten ook waterplanten groeien, die insecten aantrekken, voedsel dus. Het is maar zelden precies goed.

'Van nature komt de Kempense

heidelibel voor op de steppen, een gordel die zo ongeveer van Hongarije tot aan Japan loopt. In die steppegebieden staat weinig water, en het water dat er staat bevriest in de winter, of valt dan droog. Pas in mei komt er weer water in. In West-Europa komt de Kempense heidelibel van nature voor aan de voet van bergen. Pas in april, mei komt het smeltwater daar naar beneden en stromen uiterwaarden, poelen en geulen vol.

'HET GAAT NU IN HEEL Europa slecht met de Kempense heidelibel. In Zuid-Frankrijk en Italië verdwijnt hij in schrikbarend tempo omdat er nu ook in de winter rijst verbouwd wordt, met nieuwe rijstrassen, waardoor het water gewoon blijft staan. En visvijversystemen bestaan niet of nauwelijks meer. In de Kempen proberen Vlaamse natuurorganisaties nog iets van dat historische

beheer in stand te houden. Maar ook daar komt de Kempense heidelibel minder vaak voor.

'Des te opvallender dat hij vorig jaar opeens opdook in de Weerribben. Het verrassende is niet dat hij dit natuurgebied wist te bereiken. Libellen, en zeker heidelibellen, kunnen enorme afstanden afleggen. Ze kunnen bovendien hoog vanuit de lucht geschikte waterlichamen en vegetaties detecteren, vermoedelijk halen ze die informatie uit de reflectie van het wateroppervlak. De Kempense heidelibel heeft dus vanuit de lucht gezien dat het in de Weerribben wel goed zat.

'Maar wat was er dan zo geschikt? Het heeft toch weer met menselijke activiteiten te maken, ontdekten we. Ten eerste wordt het waterpeil in de Weerribben tegenwoordig in de winter wat omlaag gebracht, zodat het gebied kan dienen als opslaggebied in het geval van hevige regenval. Daar maken riettelers vervolgens dankbaar gebruik van. Delen van het gebied worden verpacht aan riettelers en zij oogsten in de winter. Hoe lager het waterpeil, hoe makkelijker het oogsten. Daarnaast plaggen de riettelers het riet. Zo ontstaan er open plekken, plekken waar het riet in mei laag staat, waar waterplanten een kans krijgen en waar het water kan opwarmen.

DOOR DIE WONDERLIJKE combinatie van factoren voelt de Kempense heidelibel zich er nu opeens thuis. Ik vind het mooi dat hij zo'n gebied dan ook weet te traceren. En dat hij toch iedere keer weer weet te profiteren van een nieuwe menselijke activiteit, als een oude menselijke activiteit verdwijnt. Want van nature zou deze zeldzame soort zich in Nederland waarschijnlijk niet kunnen handhaven.'

Tim Termaat (34) is bioloog en projectleider libellen bij De Vlienderstichting.

het Keck-instituut leggen bij NASA op schaal: een ander recent onderzoek de VS een planetoïde invangen, een conventioneel plan dat NASA in 2018 uit te voeren.

Alde voor dat NASA een van haar 'Challenges' in stelling zou brengen om in op de markt voor luchtschepen te programma keert miljoenen dollars geld uit aan civiele teams die innovatieve bouwen voor de missies van nende maanden zal Rhodes de regels vraag tegen het licht houden, en kijkt de grens van lading en vluchtduur reppen verder mee kunt oprekken. Als rd gaat met Rhodes' voorstel, kan de 1 wetenschapswaardig stratosferisch iort daarna van start gaan.

is zouden niet de enige onderzoeks- de stratosfeer zijn. De onbestuurde worden ook al geregeld ingezet om schappelijke apparatuur naar een 20 kilometer en hoger te krijgen. field, een astrofysicus verbonden aan eit van Toronto en zelf niet betrokken studie, lanceert bijvoorbeeld al jaren luchttelescopie boven Antarctica.

t hij, bestuurbare luchtschepen zou- ijnlijk een ander doel dienen dan zijn ballonnen. 'Ons maakt het niet uit cies zijn, zolang het maar boven is', anceer vanaf Antarctica, en zo'n bal- ar dan wat rond. Voor mijn onderzoek

ven luchtschepen daarentegen zou- eau van betrouwbaarheid halen dat pper nodig hebben voor meer ge- , kostbare missies. Ballonnen vallen entionele rumtesatellieten uiteinde- ee, waarbij niet alleen een einde aan nt maar vaak ook aan alle apparatuur Met een vrij rondzwevende ballon zit d soms met een lading die in de oce- egt Netherfield. 'Met een aangedreven kan je de apparatuur precies waar je neden laten komen.'

rpers van luchtschepen zullen andere eten neimen, zegt hij, zoals de kwestie icht. 'De grote uitdaging wordt om de lading groot genoeg te krijgen voor n wetenschappelijke experimenten, geveer een ton', zegt hij. 'Het is nog een /aar als ze het gedaan krijgen, kan het ant worden.'

York Times